

## ارزیابی احساس امنیت شهری با رویکرد پایدار ملی (نمونه موردی: استان کردستان)

محمدعلی خلیجی<sup>1</sup>، علی صادقی<sup>2</sup>

تاریخ دریافت: 98/07/13

تاریخ پذیرش: 98/09/08

از صفحه 141 تا 170

پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال سیزدهم،  
شماره اول (پیاپی چهل‌ونهم)، بهار 1399

### چکیده

**مقدمه:** امنیت پیش زمینه یک اجتماع سالم و بستر ساز توسعه جوامع انسانی است. سعادت یک اجتماع در گرو حفظ و بقاء امنیت و احساس ناشی از آن است. در این میان، ضرورت پرداختن به موضوع امنیت شهری از آنجایی مهم می‌شود که وابستگی متقابل میان امنیت و توسعه اجتناب‌ناپذیر است. امنیت زمینه‌ساز و بستر توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است. از این رو، پژوهش حاضر با هدف سنجش امنیت شهر در شهرستان‌های استان کردستان و تعیین عوامل مؤثر بر ناامنی فضاهاى شهری این استان صورت گرفته است.

**روش:** روش پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش‌شناسی، توصیفی بوده که جامعه آماری شامل 1016947 نفر جمعیت بالای 20 سال استان کردستان است. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، حجم نمونه 384 نفر برآورد شده است و برای شناسایی ابعاد احساس امنیت از ابزار پرسشنامه استفاده شده که با احصاء 23 مؤلفه در قالب 4 بعد جانی، ناموسی، اقتصادی و اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است.

**یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با افزایش ناهمگنی بین شهرستان‌ها، مقدار ماتریس شباهت شاخص‌های امنیت افزایش می‌یابد. همچنین، ابعاد احساس امنیت که مهمترین بخش پژوهش در احصاء نتایج پژوهش است، امنیت ناموسی دارای بیشترین میانگین و همچنین، کمترین مقدار میانگین مربوط به امنیت جانی است.

**نتیجه‌گیری:** نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد شهرستان‌های بانه و بیجار بر اساس شاخص‌های پژوهش، در وضعیت مطلوب امنیت شهری هستند و شهرستان‌های مریوان، دهگلان و سروآباد در وضعیت نامطلوب امنیت شهری قرار دارند.

**کلیدواژه‌ها:** امنیت، جرم، تحلیل خوشه‌ای، استان کردستان.

1- استادیار گروه شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (نویسنده مسؤل): Ma.khaliji@srbiau.ac.ir

2- استادیار گروه علوم انسانی، دانشگاه فرهنگیان، تهران.



## مقدمه

گسترش شهرنشینی و رابطه آن با آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی از مشخصه‌های اصلی الگوی توسعه شهری کشور در چند دهه اخیر است. رشد و توسعه شتابان و توزیع نامتعادل در دوره جدید، یکی از عوامل اصلی بروز آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌رود (راهنمایی و همکاران، 1389: 157). گسترش فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل شدن آن‌ها به مراکز ناهمگن جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی، افزایش میزان ناهنجاری‌های شهری، به‌ویژه در نواحی مرکزی، و همچنین، افزایش ناهمگنی جمعیتی و اجتماعی و فقر اقتصادی، زمینه بروز آسیب‌های شهری و رشد بی‌رویه و لجام‌گسیخته ناهنجاری‌ها را در شهرها فراهم آورده است (بیات، 1387: 117). شواهد تاریخی نیز حاکی از آن است که هر موقع در جامعه‌ای آرامش و امنیت حکمفرما بوده، آن جامعه رو به پیشرفت گذاشته و در سایه این آرامش بسیاری از دستاوردهای علمی بشر، رشد و ترقی کرده است؛ اما برعکس وقتی آرامش یک جامعه دستخوش تغییر و تحول یا حتی جنگ می‌شود، احساس امنیت به‌شدت افول کرده و شهروندان از بیم جان حتی نمی‌توانستند به ساده‌ترین امور خود سامان دهند. بر این اساس، می‌توان اظهار کرد که امنیت، پیش‌زمینه یک اجتماع سالم و احساس امنیت، بسترساز توسعه جوامع انسانی است (شربت، 1395: 3) و سعادت یک اجتماع در گرو حفظ و بقای امنیت و احساس ناشی از آن است (عبدلی و همکاران، 1393: 241). نقش و اهمیت امنیت اجتماعی در پیشرفت هر جامعه‌ای تا بدان پایه است که آن را بستر و پیش‌نیاز هرگونه توسعه دانسته‌اند (باپیری و همکاران، 1394: 76)، به‌گونه‌ای شکوفایی اقتصادی جامعه، سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی برای توسعه، پیشرفت و هرگونه فعالیت که می‌تواند عامل مؤثر برای بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و سایر ابعاد جامعه باشد، همه در سایه استقرار امنیت هستند. در واقع امنیت از مهم‌ترین اهداف، منابع و ارزش‌های اصولی پایدار جامعه است (حسینی‌نثار و قاسمی، 1391: 1). از طرفی دیگر، امنیت و احساس امنیت، دارای نقش اساسی در رضایت‌مندی و آسایش شهروندان و مطلوبیت زندگی در قالب توسعه پایدار انسانی و شاخصی برای کیفیت زندگی آنان، به شمار می‌آیند (سینار و سوبوکو، 2012: 83). بی‌تردید، هیچ عنصری برای پیشرفت، توسعه و تکامل

یک‌جانبه و همچنین شکوفایی استعدادها، مهم‌تر از عنصر امنیت و تأمین آرامش در جامعه نبوده و توسعه اجتماعی، خلاقیت و فعالیت ارزشمند، بدون امنیت امکان‌پذیر نخواهد بود (فرماندهی نیروی انتظامی اصفهان، 1378: 9). در کنار مفهوم امنیت، «احساس امنیت» مطرح می‌شود. احساس امنیت را واکنش عاطفی به جرایم خشونت‌بار اجتماعی و آسیب‌های فیزیکی در نظر می‌گیرند و یا طیفی از واکنش‌های عاطفی و عملی به جرم و بی‌نظمی که افراد یا اجتماع با آن مواجه‌اند (گرت،<sup>1</sup> 2005: 65). در عصر حاضر، محیط‌های نامطلوب شهری مشکلات بسیاری را برای شهروندان ایجاد کرده و در رشد آسیب‌های اجتماعی مؤثر هستند. با گسترش این آسیب‌ها، امنیت، رنگ می‌بازد و بر میزان جرم افزوده می‌شود؛ مردم در کنش‌های اجتماعی محتاطانه عمل می‌کنند و با هر اتفاقی، ترس و دلهره آن‌ها دو چندان می‌شود و در نتیجه احساس ناامنی می‌کنند (دای،<sup>2</sup> 2003: 311). برقراری نظم و امنیت، رکن اصلی و محور تمام فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و سازمان‌های اجتماعی است و شکوفایی فعالیت‌های اجتماعی و تعالی آن نیازمند یک محیط منظم است (کارگر، 1383: 29-30). امنیت به این معنا، پیوند عمیقی با ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد (هزارجریبی، 1390: 129) و ایجاد آن به‌عنوان یکی از نیازهای فطری بشر، همواره مهم‌ترین فلسفه وجودی دولت‌ها بوده است. برقراری امنیت در ساختار شهری و برخورداری شهروندان از احساس امنیت اهمیت فزاینده‌ای دارد و مؤلفه اساسی توسعه پایدار اجتماعی است. گسترش فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل آن‌ها به مراکز جمعیتی، اجتماع و فرهنگی ناهمگن، میزان ناهنجاری‌های شهری را افزایش داده، به‌طوری‌که بخش از شهروندان، محیط‌های شهری و سکونتی خود را ناامن ارزیابی می‌کنند. تلاش برای فراهم آوردن بستر امنیت اجتماعی و به‌تبع آن، شکل‌گیری فضاها و محیط‌های امن شهری، نقش اساسی در رضایت‌مندی شهروندان و مطلوب بودن زندگی شهرها در قالب توسعه پایدار اجتماعی به شمار می‌آید. وقتی فضاها شهری به اندازه کافی برای مردم ایمن نباشد نمی‌توانند در خلق فرهنگ عمومی مشارکت نقش داشته باشند (زوکین،<sup>3</sup> 1995: 38).

1- Gert

2- Day

3- Zukin



مهمترین مسئله‌ای که می‌تواند در احساس امنیت و ایمنی در کشور مطرح شود، مفهوم پایدار ملی و امنیت پایدار است. برای استقرار امنیت پایدار نه تنها باید به امنیت دولت‌های ملی تمرکز کرد و حفظ تمامیت ارضی، استقلال و امنیت داخل آن را مدنظر قرار داد، بلکه باید به امنیت انسانی هم توجه کرد که امنیت افراد و اعضای جامعه است.

امنیت ملی بر امنیت دولت‌ها تمرکز دارد و مشتری آن دولت است، ولی امنیت انسانی متمرکز بر افراد است. امنیت ملی بر توانایی حفظ امنیت شهروندان از تهدیدهای خارجی تأکید دارد، در حالی که در امنیت انسانی بر مدیریت تهدیدها و چالش‌هایی که ممکن است از خارج یا داخل کشور برای مردم به وجود آید، تمرکز می‌شود. راهبرد امنیت ملی متمرکز بر تهدیدهای ملموس، پیوسته و مربوط به زمان مشخص است، در حالی که راهبرد امنیت انسانی بهبود وضعیت بشر در افق درازمدت است.

اهمیت و ضرورت پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که امروزه، توجه به مفهوم امنیت شهروندان و روش‌های ارتقاء آن، به‌عنوان یکی از اولویت‌های اساسی حرفه‌مندان و تئوری‌پردازی شهری تبدیل شده است. معیارهای شناخت و تحلیل امنیت در پهنه شهر بسیار متفاوت است و با توجه به مؤلفه‌های کالبدی، کارکردی و محیطی نوسان پیدا می‌کند. رفتار انسان در فضا و مکان‌های متفاوت با شکل و هندسه خاص و نیز با عملکرد نهفته در آن، متفاوت بوده و در بسیاری از موارد، فضا محرک انسان در بروز رفتار خاص امری ضروری است. ایجاد فضاهای آرام و به‌دور از نابسامانی اجتماعی و نیز افزایش کیفیت محیطی از طریق توجه به نیازهای اساسی زندگی شهری به‌عنوان مطلوبیت فضای شهری به حساب می‌آید. در بسیاری از موارد، نوع طراحی فضای کالبدی، نقشی که مکان خاص به خود می‌گیرد و ابعاد اجتماعی یک محدوده منجر می‌شود که فضاها امن یا بالعکس ناامن شوند. به عبارتی دیگر، فضاهای شهری با ویژگی‌هایشان به نحوی محرک بروز جرم می‌باشند. گسترش شهرهای امروزی و کمبود فضاهای عمومی شهری مناسب، ازدحام و ترافیک بیش از حد جمعیت و فعالیت‌ها را در این فضاهای عمومی بیش از پیش کرده‌اند. فرآیند شکل‌گیری این درهم‌تنیدگی‌ها، کلانشهرها را با افزایش بی‌سابقه ناامنی مواجه ساخته است. استان کردستان با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی، نیازمند به بررسی و تحلیل ابعاد امنیتی و تلاش در جهت طراحی به منظور کاهش زمینه‌های ناامنی می‌باشند.

مهمترین دغدغه نگارنده برای انتخاب این موضوع این است که استان کردستان همانند بسیاری از استان‌های مرزی به دلیل موقعیت مرزی و استراتژیکی که دارد ممکن است از لحاظ برقراری امنیت شهروندی در معرض تهدید حقوق شهروندان خود قرار گیرد. همچنین این استان به علت کمبود جاذبه‌های شغلی و اقتصادی در کشور از استان‌های مهاجر فرست محسوب می‌شود. طبق آمار، این استان با مشکلات عدیده‌ای از جمله، سرقت، تخلف، درصد تمایل به ارتکاب جرم و انحرافات اجتماعی و سرپیچی از هنجارها افزایش گسترده‌ای یافته و به ایجاد مسائل و مشکلات شهرنشینی همچون بزه‌کاری، هتک حریم اشخاص، ناامنی، سلب آسایش از شهروندان، از میان رفتن حس همسایگی و کاهش روابط اجتماعی، عدم صیانت از بیت‌المال و اموال عمومی، بزهکاری جوانان، افزایش جنایات و نظایر این‌ها در حال افزایش است. شکل‌گیری این آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و جانی موجب عدم امنیت و اعتماد در استان را منجر شده است.

هدف پژوهش حاضر، سنجش امنیت شهری در شهرستان‌های استان کردستان و تعیین عوامل مؤثر بر ناامنی فضاهای شهری این استان صورت گرفته است. برای دستیابی به این هدف، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی این سؤالات است که امنیت شهری در شهرستان‌های استان کردستان در چه سطحی قرار دارد؟ و مهم‌ترین عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر امنیت شهری در فضاهای شهری، شهرستان‌های استان کردستان کدامند؟ بدین‌منظور سعی شده با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره، شهرستان‌های استان کردستان بر اساس میزان امنیت شهری سنجش و رتبه‌بندی شود.

## پیشینه و مبانی نظری پژوهش

### پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی در زمینه امنیت شهری و احساس امنیت صورت گرفته است. در ادامه، به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود.



بیل هیلر و ازلم سهباز<sup>1</sup> (2010)، الگوهای جرائم سرقت و دزدی را در شبکه خیابان‌های شهر لندن مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها با استفاده از نظریه فضای قابل دفاع نیومن، جرائم را با پارامترهای فضای عمومی در مقابل فضای خصوصی، استفاده‌کنندگان مختلف، راه‌های فرار و تراکم در خیابان‌ها تحلیل کردند و به این نتیجه رسیدند که در مناطق مسکونی، خانه‌هایی که رو به خیابان و در گوشه‌هایی که از هر دو طرف دید دارند، قرار گرفته‌اند، دزدی و سرقت کم اتفاق می‌افتد. خانه و مغازه‌هایی که از لحاظ دسترسی و راه‌های فرار، دارای موقعیت خوبی هستند، بیشتر در معرض سرقت قرار می‌گیرند.

زونگ و همکارانش<sup>2</sup> (2011)، در تحقیقی که در شانگهای چین انجام دادند، الگوهای جرم را در مناطق متروپلیس (شانگهای) با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی مورد ارزیابی قرار دادند و به این نتیجه دست یافتند که میدان‌ها، کانون‌های جرم‌خیز شانگهای هستند و جرائم به تدریج با فاصله گرفتن از این میدان‌ها کاهش پیدا می‌کنند و در بخش مرکزی شهر افزایش می‌یابد.

فوستر و همکاران<sup>3</sup> (2014)، در پژوهشی تأثیرات ترس از جرم را در راه رفتن و پیاده‌روی افراد در استرالیا بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که با افزایش مداخلات و تصمیم‌گیری‌ها می‌توان ترس از جرم را کاهش و میزان پیاده‌روی را در معابر شهری افزایش داد.

زین‌العابدین و همکاران (1391)، در پژوهشی به بررسی و شناسایی مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و میزان تأثیرگذاری و اولویت‌بندی هر یک از این مؤلفه‌ها بر امنیت شهروندی در شهر رشت پرداختند. یافته‌های تحقیق مبین اثرگذاری مسائل اجتماعی- فرهنگی و مسائل اقتصادی- سیاسی بر امنیت شهروندی شهر رشت است و میزان اثرگذاری مسائل اجتماعی- فرهنگی بر امنیت شهروندی شهر رشت بیش از مسائل اقتصادی- سیاسی است.

1- Bill Hillier and Ozlem Sahbaz

2- Zhong et al

3- Foster et al

حسین‌زاده و همکاران (1391)، در پژوهشی به بررسی تأثیر عوامل اجتماعی-سیاسی بر احساس امنیت در شهر ایلام پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیدند که بین سن و احساس امنیت، همبستگی معنادار و معکوسی وجود دارد. همچنین، بین میزان احساس امنیت بین زنان و مردان تفاوت معناداری وجود دارد و بین تحصیلات، اعتماد اجتماعی و بزه‌دیدگی با احساس امنیت رابطه وجود دارد؛ اما بین رعایت حقوق شهروندی از سوی دولت و احساس امنیت رابطه وجود ندارد.

ابراهیم‌زاده و همکاران (1392)، پژوهشی با هدف بررسی احساس امنیت شهروندان زاهدان با تأکید بر عملکرد پلیس انجام داده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که بین نگرش به فعالیت‌های اجتماعی پلیس و میزان احساس امنیت شهروندان رابطه معناداری وجود دارد؛ اما بین سن و احساس امنیت شهروندان تفاوت معناداری وجود نداشته و بین نگرش به رفتار حرف‌های پلیس و میزان احساس امنیت شهروندان رابطه معناداری وجود ندارد.

بیگدلی و همکاران (1393)، در پژوهشی که با عنوان «آسیب‌شناسی امنیت اجتماعی-سیاسی شهر و شهرنشینی در عصر جهانی شدن» انجام دادند، سعی کردند با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی-تحلیلی و مشاهدات میدانی، چالش‌ها و ناامنی‌های اجتماعی-سیاسی شهر و شهرنشینی و همچنین به صورت خاص، حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی در این عصر که همانا عصر جهانی شدن است، ارائه دهند.

کرمی و فرح‌بخش (1394)، در پژوهشی به بررسی مؤلفه‌های اساسی مؤثر بر افزایش امنیت اجتماعی از دیدگاه نخبگان حوزه امنیت پرداختند و به این نتیجه رسیدند که در حوزه فردی، مؤلفه‌هایی نظیر طرح‌واره‌های شخصی، نیاز به امنیت، ویژگی‌های شخصیتی، جنسیت، احساس محرومیت و احساس تعلق؛ در حوزه اجتماعی، مؤلفه‌هایی مانند همبستگی اجتماعی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، حمایت اجتماعی، قانونگرایی، نظام خانواده، تدین و مذهب، علاقه اجتماعی و شکاف اجتماعی؛ و نهایتاً، در حوزه دستگاه حاکمیت، مؤلفه‌هایی همچون مهاجرت، اثربخشی پلیس، نظام آموزش و پرورش، کارآمدی نظام اجرایی، طراحی شهری و رسانه‌ها از جمله موارد مؤثر بر افزایش امنیت اجتماعی جامعه محسوب می‌شوند.



دوستی و همکاران (1395)، در پژوهشی تأثیر آگاهی از حقوق شهروندی بر احساس امنیت اجتماعی در شهر تهران را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که ابعاد آگاهی از حقوق شهروندی، تأثیر مثبت مستقیم بر احساس امنیت اجتماعی دارد. آگاهی از حقوق شهروندی باعث افزایش توانایی حل مسائل اجتماعی می‌شود و احساس خوشایندی برای شهروندان تولید می‌کند؛ بنابراین با افزایش یا کاهش آگاهی، احساس امنیت اجتماعی نیز دستخوش تغییرات می‌شود.

سرور و همکاران (1395)، در پژوهشی با عنوان «تبیین مفاهیم امنیت پایداری در محلات شهر بناب با بهره‌گیری از شاخص‌های جرم» با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای در قالب تکنیک‌های آماری SPSS به بررسی آسیب‌های اجتماعی، علل و عوامل مؤثر بر آن‌ها و چگونگی توزیع آن‌ها در محلات شهر بناب پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد بیشتر محلات در خوشه اول، یعنی بالاترین وضعیت ایمنی را دارا می‌باشند، محله‌های 2، 14 و 15 در رتبه (خوشه) دوم، یعنی وضعیت نسبتاً ایمن، محله 4 در خوشه سوم، یعنی وضعیت نسبتاً ناامن و محله 8 در رتبه چهارم دارای وضعیت ناامن می‌باشد. با بررسی پژوهش‌های انجام‌گرفته پیشین در حوزه امنیت شهر مشخص شد که در اکثر پژوهش‌های پیشین جهت ارزیابی امنیت شهری معمولاً در محدوده یک شهر از مدل‌های مختلف و بیشتر از SPSS استفاده شده است. پژوهش حاضر با رویکردی نوین و با استفاده از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره در پی سطح‌بندی و خوشه‌بندی شهرستان‌های استان کردستان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های امنیت شهری می‌باشد.

همچنین برای احساس امنیت، در مطالعات مختلف ابعاد و مؤلفه‌های متعددی تعریف شده است. دلاور و جهانتاب، ابعاد احساس امنیت را شامل چهار بعد «احساس امنیت جانی»، «احساس امنیت اقتصادی (فردی و عمومی)»، «احساس امنیت ناموسی» و «احساس امنیت اجتماعی» معرفی می‌کنند. حسنونند نیز برای سنجش احساس امنیت از سه شاخص احساس امنیت مالی، جانی و اجتماعی استفاده کرد. در مجموع، در اغلب مطالعات، سه بعد احساس امنیت اجتماعی، اقتصادی و جانی مورد توجه قرار گرفته است.

علیخواه و همکاران (1386)، در پژوهشی وضعیت ترس زنان از جرم در فضاهای شهری مناطق 22 گانه شهر تهران را بررسی کرده‌اند. این پژوهش نشان داد که زنان در



فضاهای عمومی شهری تهران، احساس امنیت ندارند. مؤلفه‌های مختلف اجتماعی و اندکی مؤلفه مکانی در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

ربانی و همتی (1388)، به بررسی احساس ناامنی شهروندان زنجان پرداخته‌اند و در پایان به این نتیجه رسیده‌اند که بیشتر پاسخگویان احساس ترس و ناامنی نسبتاً اندکی داشته و از نظر آن‌ها امنیت نسبتاً زیادی در محل سکونت آن‌ها در مقایسه با سطح شهر وجود دارد.

زنگی‌آبادی و رحیمی (1389)، در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که بین ارتکاب جرایم و ویژگی‌های محل وقوع جرم، مثل تاریکی و خلوتی محیط ارتباط معناداری وجود دارد. به علاوه، تراکم جمعیت و افزایش تعداد مهاجران به‌عنوان عامل مؤثر در بروز جرم عمل می‌نماید.

عریضی و همکاران (1391)، در پژوهشی به بررسی تأثیر برخی متغیرهای اجتماعی و فردی زنان بر میزان احساس امنیت آنان پرداخته و سپس، نتایج نشان داد که بین فضای کالبدی و عملکرد پلیس با میزان احساس امنیت شهروندان رابطه وجود دارد.

احسانی‌فرد و همکاران (1392)، در پژوهشی به بررسی میزان احساس امنیت شهروندان در شهرهای جدید پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بین احساس امنیت و شاخص‌هایی همچون سرمایه اجتماعی، عملکرد رسانه‌ها، نقش نیروی انتظامی، پایگاه اجتماعی افراد رابطه معناداری وجود دارد.

مؤیدی و همکاران (1392) نیز در پژوهشی به بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری در محله اوین شهر تهران پرداخته‌اند. رویکرد پژوهش، بر محور مؤلفه‌های طراحی شهری است و نتایج نشان می‌دهد که علی‌رغم وجود امنیت، احساس امنیت پایین است.

### مبانی نظری پژوهش

امنیت به معنای عدم خوف (طریحی نجفی، 1378: 112)، آرامش خاطر آسایش و بی‌خطری، راحت و آسوده بودن و در امان بودن به کار رفته است (سیاح، 1375: ج 1: 53 و دهخدا، 1341: ج 1: 143). فرهنگ معین امنیت را مصدر جعلی می‌داند که حاوی



معنای ای چون ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی است (فرهنگ معین، 1360: 354). فرهنگ عمید نیز امنیت را آرامش، آسودگی و ایمنی تعریف کرده است (عمید، 1345: 138). همچنین منابع مختلف، تعاریف متفاوتی از امنیت ارائه کرده‌اند. در تعریف مفهوم امنیت، پژوهشگران در چارچوب واقع‌بینانه‌ای امنیت را در واژه‌های سیاسی و انتظامی تعریف کرده‌اند و به‌طور کلی، به معنی حمایت از ارزش‌ها و مقابله با خطرها و دشمن است (براولو،<sup>1</sup> 2004: 586). امنیت در معنای کلی آن، یعنی تضمین برآوردن نیازهای انسانی (تیسدل،<sup>2</sup> 1998). در حقیقت امنیت، احساس آرام و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال و سایر حقوق انسان است (صالحی، 1378: 20). به تعبیر شرمن،<sup>3</sup> مراد و مقصود از آن، آسایش خاطر است (شرمن، 1988: 93). بدین ترتیب، می‌توان امنیت را مترادف با در امان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی دانست که با ترس، بیم و هراس در تضاد کامل است. در واقع، شرط لازم برای حیات و زندگی شهری، امنیت است و هرچه شهرها ضریب ایمنی بالاتری داشته باشند، میزان تعاملات و مناسبات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بیشتر خواهد بود (نویدینیا، 1389: 88). پرداختن به امنیت، به‌ویژه در محیط‌های شهری اهمیت بالایی دارد؛ سازمان ملل برای جلب توجه افکار علمی، سیاسی، عمومی و اجرایی، شعار روز جهانی اسکان بشر را در سال 2007 «شهر امن، شهر منصف و متعادل» برگزید (صالحی، 1387: 28). در بین رهیافت‌های ارائه شده برای امنیت، یکی از کاربردی‌ترین رهیافت‌ها، رویکرد ساختارگرا می‌باشد. داشتن رویکرد ساختارگرا بر مقوله امنیت، از جمله فعال‌ترین فلسفه‌های مکانی - فضایی در تحلیل مفاهیم انسانی در راستای موضوع ایمنی و امنیت در چند دهه اخیر محسوب می‌شود. مکتب فکری حاضر که از طریق رابطه بین سوانح، سطح توسعه و وابستگی اقتصادی جهان در حال توسعه نشأت می‌گیرد بر این اصل استوار است که افزایش رفتاری‌های کشورهای جنوب بیشتر به سبب توجه افراد به امور اقتصاد جهانی، گسترش سرمایه‌داری و در حاشیه قرار گرفتن مردم فقیر است تا اثر حوادث ژئوفیزیکی (محمدی و علیزاده، 1396: 149). از مهم‌ترین نظریه‌پردازان این رویکرد می‌توان به توبین و مونتز اشاره کرد که در سال 1997 با نگاهی ساختاری روند شکل‌گیری و تشدید آسیب‌های مکانی را متأثر از سه اصل عمده دینامیکی، بنیادی و

1- Brownlow

2- Tiesdell

3- Sherman

امنیتی تحلیل کرده‌اند. در این دیدگاه، عوامل بنیادی به‌عنوان یکی از فرض‌های اساسی جهت بروز ناامنی در شهرهای کشورهای در حال توسعه قلمداد شده است. این عوامل اشاره به مواردی چون دسترسی محدود به منابع انرژی، عدم دسترسی برابر به ساختارها و تشکیلات اولیه و منابع حیاتی دیگر و همچنین تضادها و نابرابری‌های موجود در بحث‌های اعتقادی و ایدئولوژیکی بین اقوام و اقشار مختلف شهری می‌باشد که می‌تواند به‌عنوان یک عامل راهبردی در ارزیابی میزان امنیت در شهرها قلمداد شود. عوامل دینامیکی از جمله دیگر عوامل مؤثر در ارزیابی امنیت شهری در رویکرد ساختارگرا می‌باشد. این عوامل عمدتاً به مقوله‌های مهمی چون کیفیت زندگی شهری، دسترسی به خدمات و تحولات جمعیتی و شرایط و دگرگونی‌های شهرنشینی اشاره دارد. در حقیقت، این عوامل به ارزیابی پویایی فرایندهایی اشاره دارد که در اثر عدم دسترسی برابر و عدم توزیع نامتوازن این فرایندها در قالب عوامل دینامیکی موجب بروز ناامنی و کاهش سطح امنیت در شهرها می‌شود. عوامل تسهیل‌کننده ایمنی و امنیت از دیگر مؤلفه‌های مدنظر در رویکرد ساختارگرا در فرایند ایجاد امنیت در شهرها می‌باشد (بلاکی<sup>1</sup> و همکاران، 2005).

مؤلفه امنیتی	مؤلفه دینامیکی	مؤلفه بنیادی
<ul style="list-style-type: none"> <li>• زیرساخت های شهری</li> <li>• طراحی محیطی</li> <li>• نزدیکی به فضاهاى ناامن</li> <li>• شیوع بیماریها</li> <li>• نزدیکی به فضای باز</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• فقدان نهاد آموزش</li> <li>• کیفیت زندگی</li> <li>• افزایش یا کاهش جمعیت</li> <li>• گسترش شهرنشینی</li> <li>• تاثیرات محیط فیزیکی</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• دسترسی به منابع اصلی</li> <li>• عملکرد نهادهای قانونی</li> <li>• عدالت در برخورداری</li> <li>• تدوین آیین نامه ها و قوانین</li> <li>• قوانین مربوط به قومیت</li> </ul>

شکل ۱: امنیت در رویکرد ساختارگرا

1- Blaikie



## امنیت انتظامی

امنیت انتظامی مفهومی است که از دو واژه «امنیت» به معنای سلبی آن، یعنی ساماندهی یک محیط و «انتظام» به معنای منافع حیاتی و ارزش‌های یک واحد سیاسی ترکیب، تنظیم عوامل و مقررات در یک جامعه یا محیط در تعامل میان دولت و مردم می‌شود (وفادار و رئیسی، 1390: 7). امنیت انتظامی ایجاد و گسترش حالتی است که در آن منافع و ارزش‌های حیاتی جامعه در برابر تهدیدهای موجود توسط پلیس حفظ و تأمین می‌شوند (بنی‌فاطمه و محمدی، 1394: 28). امنیت انتظامی در یک جامعه از یک‌سو، از امنیت افراد جامعه ناشی می‌شود و از سوی دیگر، از وجود یک سیستم و سامانه نظمه‌ده در جامعه ریشه می‌گیرد؛ بنابراین امنیت فردی و انسانی، در امنیت انتظامی جایگاه خاصی خواهد داشت و ویژگی‌های امنیت انسانی و فردی تفسیرکننده شاخص‌های امنیت انتظامی خواهد بود و چون متولی اصلی امنیت انتظامی، پلیس هر کشور است، بر این مبنا، آنچه می‌تواند در حوزه امنیت فردی و انسانی تأمین‌کننده امنیت آحاد اجتماع باشد، می‌تواند وظیفه و مأموریت‌های اصلی و عمده پلیس و نیروی انتظامی را در سطح جامعه تعریف کند.

### جدول 1: مقوله‌های امنیتی در امنیت انتظامی

مقوله	تشریح
الف - امنیت انسانی	امنیت انسانی از مفاهیم نوظهور در مباحث امنیتی است. این مفهوم به معنی آزادی از ترس و احترام به کرامت انسانی برای مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی است. در این مفهوم اهمیت به افراد داده می‌شود و در عین حال، هدف، تنها قرار دادن فرد در کانون جهان‌بینی فکری نیست، بلکه حفظ حداقل‌های زندگی و شأن آپرومندان انسان با هر اندیشه و آرمانی مردم عادی نیاز به فرصت ساده برای زندگی آپرومندان است (زند، 1387: 576).
ب - امنیت فردی	امنیت فردی مبین نگاه فردگرایانه به مفهوم امنیت است و سعی دارد فرد را در محور امنیت قرار دهد. در این نگاه که عمدتاً از اصحاب قرارداد اجتماعی به عاریه گرفته شده، دولت شکل می‌گیرد تا امنیت فردی که در شرایط طبیعی قابل حصول نبوده، به دست آید؛ بنابراین دولت باید ضامن امنیت فردی باشد (بوزان، 1387: 94). از مهمترین اولویت‌های امنیت جانی می‌توان ضرب و جرح جزئی، ضرب و جرح‌های شدید، قطع عضو، قتل، تجاوز به عنف و تجاوز به کودکان، آدم‌ربایی و بچه دزدی، قاچاق زنان و کودکان، ناتوان‌سازی‌های جسمانی، آلوده‌سازی‌های بدنی، آسیب‌رسانی‌های بدنی را نام برد.
ج - امنیت اجتماعی	امنیت اجتماعی نسب به نزدیکی با مفاهیم نظم اجتماعی، هویت اجتماعی، همبستگی اجتماعی و در نهایت، اعتماد اجتماعی دارد. در این رابطه، جوامع زمانی از امنیت اجتماعی برخوردارند که هویت آنها مورد تهدید واقع نشود و بقای جامعه دچار مشکل نگردد. در سطح امنیت اجتماعی

مقوله	تشریح
	نیز می‌توان از (امنیت جماعتی و گروهی)، (امنیت اقلیت‌ها و قومیت‌ها) و (امنیت حرکت‌های جمعی) نام برد. به‌گونه‌ای که شکوفایی تمامی بخش‌های اقتصادی، کالبدی، محیطی و اجتماعی هر مکان جغرافیایی وابسته به میزان پایداری امنیت در آن فضای جغرافیایی می‌باشد (وفادار، 1390: 7).

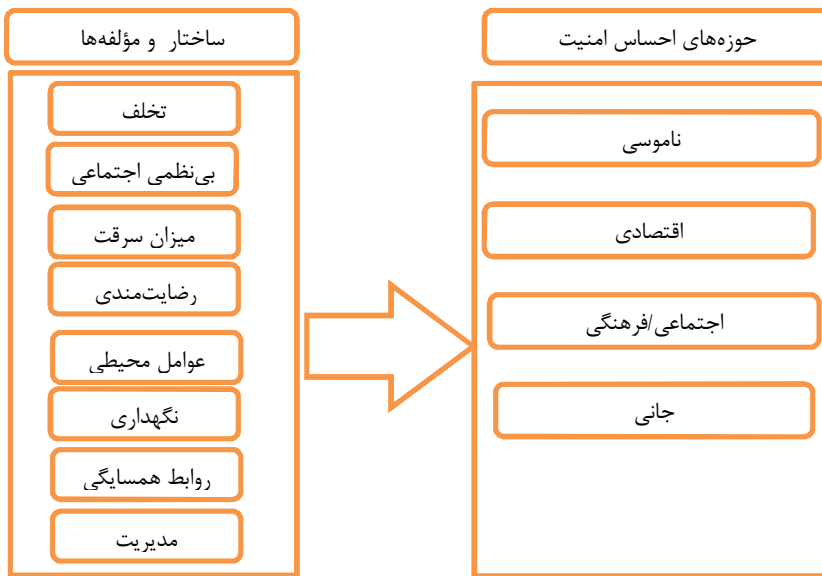
### پایدار ملی

پایدار ملی ترکیبی از امنیت ملی و امنیت انسانی است که موجب حفظ امنیت دولت‌ها، امنیت افراد و جامعه می‌شود. در این دیدگاه، علاوه بر حفظ شهروندان از تهدیدهای خارجی، امنیت و آزادی شهروندان درون جامعه هم مدنظر است تا گروه‌ها و افراد محل امنیت آن را تهدید نکنند و افراد اجازه فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مورد علاقه خود را داشته باشند. برخی کشورها ممکن است تهدید خارجی نداشته باشند، ولی از سوی حاکمیت یا گروه‌های خاصی دائماً مورد تهدید قرار گیرند و احساس ناامنی کنند. در نهایت، راهبرد امنیت پایدار تمرکز بر تهدیدهای ملموس و مشخص و نیز بهبود وضعیت امنیت اعضای جامعه در افق درازمدت است. در صورتی که وضعیت امنیت در جامعه‌ای بر هر دو بخش امنیت داخلی و خارجی و تأمین امنیت شهروندان متمرکز باشد، امنیت پایدار خواهد بود (شایگان، 1391).

در پژوهش حاضر سعی شده با استفاده از مدل‌های خوشه‌ای و آماری میزان امنیت در شهرستان‌های استان کردستان مورد سنجش قرار گیرد تا با استفاده از نتایج این پژوهش شهرستان‌هایی که از میزان امنیت پایینی برخوردار می‌باشند در اولویت برنامه‌ریزی‌های آتی قرار گیرند.



شکل 2: شمای احساس امنیت



شکل 3: چارچوب نظری پژوهش

### روش‌شناسی

روش پژوهش با هدف شناسایی و تعیین شاخص‌های احساس امنیت در سطوح و ابعاد مختلف استان کردستان، از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش‌شناسی، توصیفی می‌باشد. گردآوری داده‌های مورد نیاز به صورت اسنادی و میدانی بوده است. در روش اسنادی چارچوب نظری امنیت شرح داده شد. در نتیجه، دیگرام شاخص‌های احساس امنیت لحاظ شد و مؤلفه‌های مورد نظر خرد شده و مؤلفه‌های پژوهش احصاء شد که در نتیجه آن، 23 مؤلفه به دست آمد.

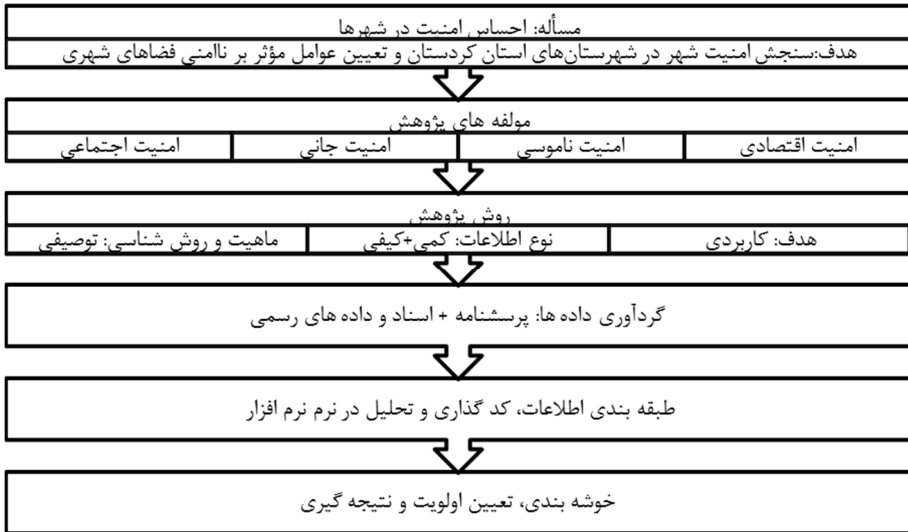
جامعه آماری شامل 1016947 نفر جمعیت بالای 20 سال استان کردستان می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، حجم نمونه 384 نفر برآورد شده است. داده‌های مورد استفاده در این پژوهش از نوع اولیه است که با استفاده از ابزار پرسشنامه گردآوری شد. روایی پرسشنامه از روش صوری و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده است. آلفای به دست آمده بالاتر از 0/7 بوده است؛ بنابراین همبستگی درونی گویه‌ها زیاد است. پایایی محاسبه شده ابعاد

احساس امنیت عبارت است از امنیت ناموسی (0/901)، امنیت اقتصادی (0/811)، امنیت اجتماعی (0/721) و امنیت جانی (0/707). در نهایت، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS از آزمون‌های میانگین و خوشه‌ای استفاده شده است. در جدول شماره (2) مؤلفه‌ها و ابعاد به کار رفته در پژوهش معرفی می‌شوند.

جدول 2: شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش در مقوله امنیت شهری - اجتماعی

کد	ابعاد	مؤلفه	کد	ابعاد	مؤلفه
X1	اقتصادی	سرقت از مغازه‌ها	X12	اجتماعی	سرقت از اماکن دولتی
X2	اقتصادی	سرقت از مراکز صنعتی و تجاری	X13	اقتصادی	سرقت از منازل
X3	اقتصادی	سرقت موتورسیکلت و دوچرخه	X14	اجتماعی	تخلفات راهنمایی رانندگی
X4	جانی	تصادفات درون شهری	X16	اقتصادی	تخلف چک
X5	جانی	تصادفات برون شهری	X17	اقتصادی	تخلف انحصار وراثت
X6	اجتماعی	قاچاقچیان دستگیر شده در زمینه مواد مخدر	X18	اقتصادی	تخلف موجر و مستاجر
X7	جانی	ضرب و جرح و صدمه	X19	ناموسی	تخلف کودک دزدی
X8	ناموسی	تهدید	X20	اقتصادی	اختلاف ملکی
X9	ناموسی	اجبار و اکراه	X21	اقتصادی	قاچاق
X10	جانی	تظاهر به قاچوکنشی	X22	جانی	اعتیاد
X11	جانی	مسموم کردن عمدی	X23	اقتصادی	کلاهبرداری

(مأخذ: نگارندگان)

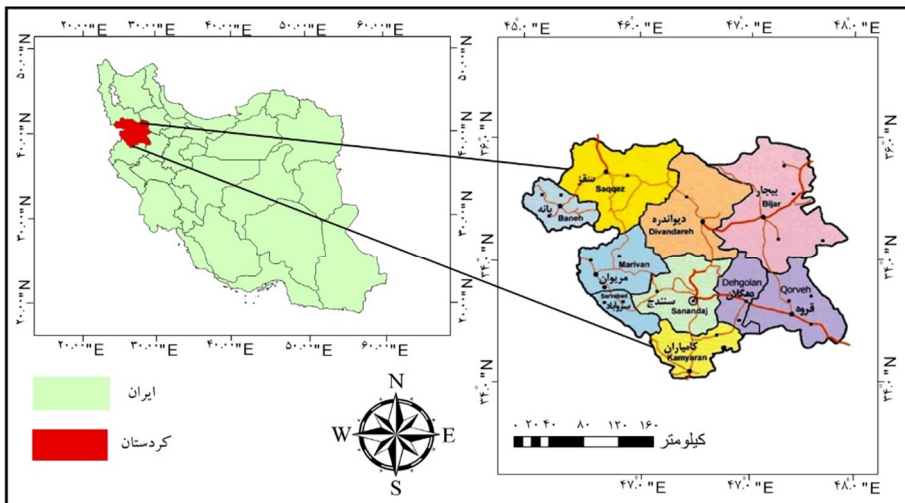


شکل 4: روند کلی پژوهش

### محدوده مورد مطالعه

استان کردستان با مساحت 28203 کیلومتر در غرب ایران مجاور کشور عراق بین 34 درجه و 44 دقیقه تا 36 درجه و 30 دقیقه عرض شمالی و 45 درجه و 31 دقیقه تا 48 درجه و 16 دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد که این مساحت 1/7 درصد از مساحت کل کشور را شامل می‌شود و از نظر وسعت رتبه 16 را در کشور دارا است. این استان از شمال به استان‌های آذربایجان غربی و قسمتی از زنجان، از جنوب به استان کرمانشاه، از شرق به استان همدان و قسمتی دیگر از استان زنجان و از غرب به کشور عراق محدود می‌باشد (شکل 5). مطابق با آخرین تقسیمات کشوری، این استان شامل 10 شهرستان، 29 شهر، 31 بخش، 86 دهستان و 1697 آبادی دارای سکنه و 187 آبادی خالی از سکنه است. بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال 1395، جمعیت استان کردستان 1603011 نفر بود که 66 درصد شهری و 34 درصد را جمعیت روستایی تشکیل می‌دهد. تراکم نسبی جمعیت معادل 51,2 نفر در کیلومتر مربع است (سالنامه آماری استان کردستان، 1395).





شکل 5: موقعیت استان کردستان (مأخذ: نگارندگان)

### یافته‌های پژوهش

بر اساس یافته‌های پژوهش و همان‌طور که جدول شماره (3) نشان می‌دهد، در احساس امنیت که دارای 4 بعد می‌باشد، بیشترین میانگین مربوط به مؤلفه امنیت ناموسی است که میانگین برای این مؤلفه برابر با 74/21 و همچنین کمترین مقدار میانگین مربوط به امنیت جانی برابر با 46/58 است.

جدول 3: آمار توصیفی مؤلفه‌های احساس امنیت

متغیر	امنیت جانی	امنیت اقتصادی	امنیت اجتماعی	امنیت ناموسی
میانگین	46/58	65/48	50/63	74/21
میانگین خطای استاندارد	0/469	0/845	0/532	0/963
انحراف معیار	8/41	11/26	10/78	12/52

مأخذ: محاسبات نگارندگان

### تحلیل خوشه‌ای

در مدل تحلیل خوشه‌ای، گروه‌های نسبتاً همگن از موارد یا متغیرها، بر اساس خصوصیات انتخاب‌شده شناسایی می‌شوند. در این روند، از الگوریتمی استفاده می‌شود که با هر مورد، در خوشه‌ای جداگانه کار را آغاز می‌کند و خوشه‌ها را تا جایی ترکیب می‌کند که تنها یک خوشه باقی بماند. در سطح‌بندی مکان‌ها به روش تحلیل خوشه‌ای،



مکان‌های واقع در یک سطح، شباهت‌های بسیار با یکدیگر و تفاوت‌های زیادی با مکان‌های سطوح دیگر دارند. با توجه به اینکه در تحلیل خوشه‌ای باید از داده‌های استاندارد شده استفاده شود، برای رفع اختلاف مقیاس امتیاز نماگرهای میزان مساحت کاربری مسکونی، روش Z-SCORE به کار رفت؛ زیرا با استاندارد سازی داده‌ها، ارزش واقعی آن‌ها حفظ می‌شود و اختلاف میان مکان‌ها بهتر مشخص می‌شود. در واقع، امکان تشخیص تفاوت بین مکان‌های مشابه با سایر مکان‌ها، به سهولت امکان‌پذیر می‌شود و خطای محقق در سطح‌بندی مکان‌ها به حداقل ممکن کاهش می‌یابد. برای استاندارد کردن نماگرها، در مرحله اول، میانگین هر ستون با استفاده از فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$y^- = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_{ij} \quad (1)$$

در مرحله بعد، انحراف معیار هر ستون را از جدول شماره (4) با استفاده از فرمول زیر محاسبه می‌کنیم:

$$Sd = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - y^-)^2}{n}} \quad (2)$$

با در دست داشتن میانگین و انحراف معیار هر ستون از جدول شماره (4) با استفاده از فرمول زیر جدول شماره Z تشکیل شده است (ماتریس همسایگی):

$$Z_{ij} = \frac{(y_{ij} - y_j^-)}{Sd_j} \quad (3)$$

در مرحله بعد، فاصله بین میانگین مشاهدات به روش اقلیدسی و بر اساس رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$d_{ij} = \sqrt{\sum_j (X_{ij} - X_{kj})} \quad (4)$$

در فرمول بالا،  $a$  ردیف،  $j$  ستون و  $k$  تعداد گروه‌هاست.  $X_{ij}$  مقدار  $j$  ام روی شاخص‌های امنیت  $i$  ام،  $X_{kj}$  مقدار  $j$  ام روی شاخص‌های امنیت  $k$  ام و  $d_{ij}$  فاصله اقلیدسی شاخص‌های امنیت  $i$  ام از  $j$  ام است (مشکینی و خلیجی، 1395: 622).

جدول 4: ماتریس همسایگی (مجاورت)

نمونه	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	00/0	10/028	8/277	6/93	7/546	0/754	10/42	7/684	7/467	7/892
2	10/028	00/0	6/034	6/615	6/844	7/358	7/251	7/806	10/796	7/966
3	8/277	6/034	00/0	2/762	2/159	4/025	5/006	4/691	8/862	3/921
4	6/93	6/615	2/762	00/0	2/274	3/428	2/362	3/796	6/495	3/208
5	7/546	6/844	2/159	2/274	00/0	4/471	5/547	4/165	7/63	3/853
6	7/754	7/358	7/025	3/428	4/471	00/0	7	4/788	8/315	4/29
7	10/42	4/251	5/006	6/362	5/547	7	0	7/556	11/731	6/938
8	7/684	9/806	4/691	3/796	4/165	4/788	8/556	00/0	7/542	2/998
9	7/467	10/796	8/862	6/495	7/63	8/315	11/731	7/542	00/0	7/452
10	7/892	7/966	3/921	3/208	3/853	4/29	6/938	2/998	7/452	00/0

(مأخذ: نگارندگان)

در جدول شماره (5) فاصله اقلیدسی هر شهرستان تا شهرستان بعدی آمده است. مقادیر کوچک‌تر در این جدول، بیانگر میزان مشابهت یا همگنی دو شهرستان مربوط به آن عدد است. با افزایش ناهمگنی بین شهرستان‌ها، مقدار ماتریس شباهت مربوط به موارد بالا افزایش می‌یابد.

جدول شماره (6) ترکیب تراکمی خوشه‌ها را نشان می‌دهد که از طریق محاسبه پیوند متوسط انجام گرفته است. این روش، به صورت پیش‌گزیده در SPSS به کار می‌رود. در این روش، معیار طبقه‌بندی نه بر اساس مقادیر حداقل یا حداکثر، بلکه بر اساس مقادیر متوسط تمامی اعضای خوشه انجام می‌گیرد. همان‌طور که در جدول شماره (6) مشاهده می‌شود، فرایند خوشه‌بندی در 9 مرحله انجام گرفته است. ستون‌های دوم و سوم جدول شماره (6) نشان می‌دهد در مرحله اول شهرستان‌های 3 و 5، در مرحله دوم شهرستان‌های 3 و 4، در مرحله سوم شهرستان‌های 8 و 10، در مرحله چهارم شهرستان‌های 3 و 8، در مرحله پنجم شهرستان‌های 3 و 6، در مرحله ششم



شهرستان‌های 7 و 2، در مرحله هفتم شهرستان‌های 3 و 2 و... و در مرحله نهم شهرستان‌های 1 و 2 خوشه‌بندی شده‌اند.

جدول 5: ترکیب تراکمی خوشه‌ها

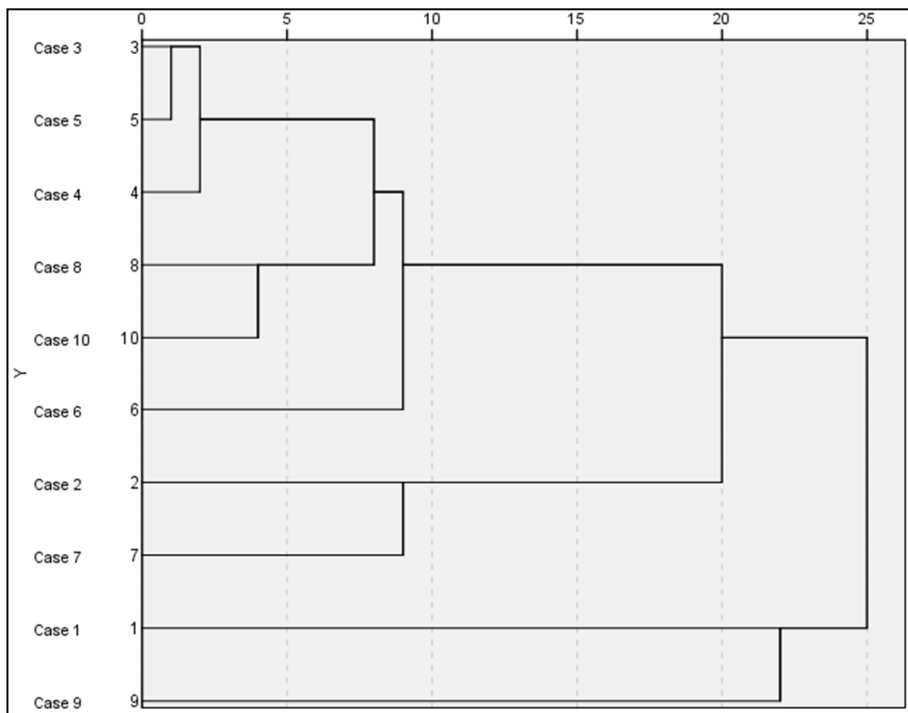
مرحله	مراحل خوشه‌ها		ضریب	ترکیب خوشه‌ها		مرحله بعد
	خوشه 1	خوشه 2		خوشه 1	خوشه	
1	3	5	2/159	0	0	2
2	3	4	2/518	1	0	4
3	8	10	2/998	0	0	4
4	3	8	3/939	2	3	5
5	3	6	4/2	4	0	7
6	2	7	4/251	0	0	7
7	2	3	7/003	6	5	9
8	1	9	7/467	0	0	9
9	1	2	8/46	8	7	0

(مأخذ: نگارندگان)

جدول 6: اعضای خوشه‌ها

شهرستان	5 خوشه
بانه	1
بیجار	2
دیواندره	4
سقز	4
سنندج	3
قروه	3
کامیاران	3
مریوان	5
سروآباد	5
دهگلان	5

مطابق یافته‌ها و داده‌های جداول شماره (2، 3 و 4) نمودار درختی و هیستوگرام شهرستان‌های کردستان به لحاظ وضعیت امنیت خوشه‌بندی شدند. روند خوشه‌بندی شهرستان‌ها در نمودار درختی شکل شماره (6) ترسیم شده است.



شکل 6: نمودار درختی شهرستان‌های استان کردستان (مأخذ: نگارندگان)

براساس نتایج حاصل از نمودار درختی شهرستان‌های استان کردستان به لحاظ وضعیت امنیت، شهرستان‌های استان در گروه‌های مختلف خوشه‌بندی و رتبه‌بندی شدند (جدول شماره 7).

جدول 7: خوشه‌بندی شهرستان‌های استان کردستان به لحاظ امنیت شهری به روش خوشه‌ای

شهرستان‌ها	وضعیت
بانه - بیجار	مطلوب
کامیاران - قروه - سنندج	نسبتاً مطلوب
دیواندره، سقز	نسبتاً نامطلوب
مریوان - دهگلان - سروآباد	نامطلوب

(مأخذ: نگارندگان)



نتایج حاصل خوشه‌بندی شهرستان‌های استان کردستان به لحاظ امنیت شهری حاکی از آن است که شهرستان‌های بانه و بیجار از امنیت مطلوب، شهرستان‌های کامیاران، قروه و سنندج از امنیت نسبتاً مطلوب، شهرستان‌های دیواندره و سقز از امنیت نسبتاً نامطلوب و شهرستان‌های مریوان، دهگلان و سروآباد از امنیت نامطلوب برخوردار می‌باشند (جدول شماره 7).

### بحث و نتیجه‌گیری

با رشد و توسعه شهرنشینی و گسترش کلان‌شهرها و پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی شهروندان در شهرها، مفهوم امنیت در شهرها، ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را در بر گرفته است؛ رشد و گسترش ناامنی در شهرها با مطرح شدن پیچیدگی فن‌آوری و تقسیم‌کار اجتماعی بیش از توسعه فیزیکی شهرها بوده و این امر احساس امنیت و آسایش و رفاه شهروندان را مورد تهدید قرار داده است؛ لذا امن‌سازی فضاهای شهری به‌عنوان یکی از ضرورت‌های اساسی شهرسازی مطرح است. به همین دلیل بسیاری از تلاش‌ها در عرصه شهرسازی به دنبال کاهش وقوع جرم از طریق طراحی محیطی مناسب می‌باشند. به‌طورکلی، احساس امنیت شهری به این معناست که شهروندان بتوانند آزادانه جابه‌جا شوند، با همسفریان خود ارتباط برقرار کنند، به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند، بدون آنکه تهدید شوند یا با خشونت و آزار و اذیت جسمی و روحی یا نابرابری جنسی مواجه شوند؛ بنابراین احساس امنیت در یک جامعه به احساس روانی شهروندان از میزان وجود یا عدم وجود جرم و شرایط جرم‌خیز در آن جامعه باز می‌گردد و هر مقدار فراوانی جرم و شرایط جرم‌خیز بالاتر باشد احساس امنیت شهروندان پایین‌تر است. انسان مدنی برای زندگی در جمع و دستیابی به مراتب بالای رشد، نیازمند امنیت و آرامش است؛ لذا احساس امنیت اجتماعی برای آحاد جامعه از بسیاری از موضوعات دیگری که ممکن است مهم تلقی شود، ضروری‌تر است. با توجه به اهمیت این موضوع، در این مقاله سعی شده است تا شهرهای استان کردستان به لحاظ امنیت و بر اساس 23 شاخص مورد ارزیابی قرار بگیرد که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از روش تحلیل خوشه‌ای، شهرستان‌های بانه و بیجار بر اساس شاخص‌های پژوهش در وضعیت مطلوب امنیت شهری هستند و شهرستان‌های مریوان، دهگلان و سروآباد در

وضعیت نامطلوب امنیت شهری قرار دارند. علت بالا بودن و کم بودن امنیت در شهرستان‌های استان کردستان در مؤلفه‌های امنیتی ساختار قابل مشهود است. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، امنیت ساختارگرا دارای سه مؤلفه امنیتی، دینامیکی و بنیادی است. در شهرستان بانه و بیجار به دلیل برخورداری از شاخص‌های عملکرد نهادی، قانونی، دسترسی به منابع و زیرساخت‌های کیفیت زندگی، کیفیت محیط فیزیکی، نظارت و کنترل نیروهای انتظامی دارای بیشترین مطلوبیت و بر عکس شهرستان‌های مریوان، دهگلان و سروآباد به دلیل طراحی‌های نامناسب محیطی، گسترش بی‌رویه شهرنشینی، تعدد قومیت‌ها و عملکردهای نامناسب قانونی، ساختاری و نهادی در سطح نامطلوبی قرار دارند.

با توجه به جرائم انجام شده، می‌توان بیان کرد که با ارائه راهکارهای مناسب مانند دادن آموزش‌های صحیح، ایجاد برنامه‌های تلویزیونی در زمینه آسیب‌های اجتماعی و پیامدهای منفی و گاه جبران‌ناپذیر جرم و جنایت، به‌ویژه پیامدهای شوم آن در زنان، ایجاد اشتغال، دادن وام‌های اشتغالی و کاهش بیکاری، حفاظت بیشتر نیروهای انتظامی در برقراری امنیت، به‌ویژه در محله‌های جرم‌خیز و نظایر این‌ها، می‌توان آسیب‌های اجتماعی را در محلات مختلف شهری را به حداقل رساند.

### پیشنهادها

در راستای یافته‌های پژوهش پیشنهادهایی که در بهبود وضعیت امنیت شهرستان‌های استان کردستان برای سازمان‌های انتظامی و سایر سازمان‌ها مرتبط با مقوله امنیت شهری می‌توان ذکر کرد به شرح زیر می‌باشند:

➤ اطلاع‌رسانی به ساکنان محلات ناامن شهری و تشویق آن‌ها برای سازماندهی نیروهای متشکل رسمی (پایگاه‌های بسیج، کانون‌های فرهنگی و...) و غیررسمی (هیئت‌های مذهبی و...) در راستای ارتقا امنیت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ناموسی.

➤ شناخت موقعیت‌های مخاطره‌آمیز در سطح استان کردستان و برنامه‌ریزی برای دفع آنها.



- افزایش نظارت از طرف پلیس بر جاده‌های استان کردستان برای کاهش تصادفات جاده‌ای و در خطر قرار گرفتن امنیت اجتماعی، جانی و اقتصادی.
- برگزاری جلسات دوره‌ای آموزش شهروندی و برگزاری مراسم و گردهمایی‌های اجتماعی توسط ناجا در شهرهای استان کردستان برای افزایش امنیت در فضاهای شهری.
- پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان فرهنگی و اجتماعی و سایر نهادهای مربوطه با برنامه‌ریزی دقیق و سنجیده و با تقویت همکاری ناجا زمینه‌هایی که بتواند حقوق اجتماعی شهروندان استان کردستان را تضمین کند در ارتقای احساس امنیت گام بردارند.
- افزایش نظارت نیروهای انتظامی و امنیتی با فعال‌سازی نیروهای مردمی برای ارتقا امنیت در سطح استان کردستان.



## منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ یاری، منیره، فراهانی، راضیه؛ صحرائی، احمد (1392). «احساس امنیت شهروندان و عملکرد پلیس (مورد مطالعه: شهر زاهدان)». فصلنامه انتظام اجتماعی، سال پنجم، شماره اول، صص 35-7.
- احسانی‌فرد، علی اصغر؛ شعاعی، حمیدرضا؛ مالکی، شجاع کیانا (1392). «ارزیابی میزان احساس امنیت شهروندان در شهرهای جدید مورد مطالعه: شهر جدید اشتهارد». فصلنامه مدیریت شهری، سال یازدهم، شماره سی و یکم، صص 334-317.
- بایبری، امید علی؛ کمریگی، خلیل؛ درویشی، فرزاد (1394). «بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان ایلام)». فرهنگ ایلام، سال شانزدهم، شماره چهل و ششم و چهل و هفتم، صص 90-75.
- بحری‌پور، عباس؛ رستگار خالد، امیر (1392). «بررسی رابطه بیم اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: شهرستان کاشان)». فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال چهارم، شماره دهم، صص 26-9.
- بنی‌فاطمه، حسین؛ محمدی، الناز (1394). «مطالعه ارتباط بین احساس امنیت انتظامی و مشارکت اجتماعی (مورد مطالعه: جوانان شهر تبریز)». فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی، سال پنجم، شماره شانزدهم، صص 130-115.
- بیگدلی، مسعود؛ ابراهیم‌زاده، حمیدرضا؛ صادقلو، سعید (1393). «آسیب‌شناسی امنیت اجتماعی - سیاسی شهر و شهرنشینی در عصر جهانی شدن، هفتمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران (جغرافیای سیاسی شهر)». تهران، انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه خوارزمی.
- بیات، بهرام (1387). «تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی با تأکید بر نقش پرداخت رسانه‌ای و سرمایه اجتماعی». علوم اجتماعی، سال شانزدهم، شماره سی و پنجم، صص 132-115.
- ترابی، یوسف؛ گودرزی، آیت (1383). «ارزش‌ها و امنیت اجتماعی». فصلنامه دانش انتظامی، سال ششم، شماره دوم، صص 46-31.
- حسنوند، احسان؛ حسنوند، اسماعیل (1390). «عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مورد مطالعه: شهرستان سلسله)». فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره چهارم، سال چهارم، صص 80-57.
- حسین‌زاده، علی حسین؛ نواح، عبدالرضا؛ ساده میری، زهرا (1391). «بررسی تأثیر عوامل اجتماعی سیاسی بر احساس امنیت (مورد مطالعه: شهروندان شهر ایلام)». پژوهش‌های مدیریت انتظامی، سال هفتم، شماره اول، صص 56-40.



- حسینی‌نثار، مجید؛ قاسمی، علی (1391). «بررسی امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور». مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری»، به کوشش دکتر هادی اعظمی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.
- دلاور، علی، جهانتاب، محمد (1390). «تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت». فصلنامه مطالعات اجتماعی، سال دوم، شماره بیست و هفتم، صص 73-96.
- دوستی، ایرج؛ مجتبایی، کاظم؛ آهی، پرویز (1395). «تأثیر آگاهی از حقوق شهروندی بر احساس امنیت اجتماعی در شهر تهران». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال نهم، شماره سی و پنجم، 79-100.
- دهخدا، علی‌اکبر (1341). «لغت‌نامه». تهران: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- ربانی، رسول؛ همتی، رضا (1388). «تبیین جامعه‌شناختی ترس از جرم (مورد مطالعه: شهروندان زنجان)». مجله انجمن جامعه‌شناسی، سال نهم، شماره سوم و چهارم، صص 58-88.
- رنجبر، محسن (1389). «اهمیت توجه به امنیت اقتصادی در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی کشور». اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال بیست و چهارم، شماره نهم و دهم، صص 224-235.
- رهنمایی، محمدتقی؛ محمدپور، صابر؛ اسکندری، حافظ (1389). «تحلیل نقش مهاجرت در زمینه‌سازی برای پیدایش آسیب‌های اجتماعی شهرنشینی شتابان در ایران». جغرافیای انسانی، سال سوم، شماره اول، صص 157-175.
- زندی، داود (1387). «چشم‌انداز امنیت انسانی در خاورمیانه سده بیست یکم». فصلنامه مطالعات راهبردی، سال یازدهم، شماره چهل و یکم، صص 573-600.
- زنگی‌آبادی، علی؛ رحیمی‌نادر، حسین (1389). «تحلیل فضایی جرم در شهر کرج با استفاده از GIS». فصلنامه حقوق، سال چهارم، شماره دوم، صص 179-198.
- زین‌العابدین، یوسف؛ نظری، رضوان؛ احمدی ارکمی، ابوطالب (1391). «مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت شهروندی در شهر رشت». فصلنامه انتظام اجتماعی، سال چهارم، شماره دوم، صص 75-93.
- سرور، رحیم؛ عشقی، علی؛ خلیجی، محمدعلی (1395). «تبیین مفاهیم امنیت پایداری در محلات شهر بناب با بهره‌گیری از شاخص‌های جرم». پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال چهارم، شماره چهاردهم، صص 89-110.
- سیاح، احمد (1375). «فرهنگ بزرگ جامع نوین». (ترجمه المنجد)، تهران: انتشارات اسلام.
- شایگان، فریبا (1391). «امنیت پایدار از دیدگاه مقام معظم رهبری». آفاق امنیت، سال پنجم، شماره چهاردهم، صص 63-84.

- شربتی، اکبر (1395). «ارزیابی احساس امنیت مسافران در فضاهای عمومی شهری (مورد مطالعه: پارک های جنگلی نهارخوران و الگندره شهرگران)». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال نهم، شماره سی و چهارم، صص 1-22.
- شیخوندی، داور (1373). «جامعه‌شناسی انحرافات». تهران: نشر مرنديز.
- صالحی، اسماعیل (1387). «ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن، تهران». ایران: مرکز مطالعات و پژوهشات شهرسازی و معماری.
- طریحی نجفی، فخرالدین (1378). «مجمع البحرین». پژوهش احمد حسینی، قم: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- عبدلی، اصغر؛ محمدی، جمال؛ ابراهیمی، رضا (1393). «تحلیلی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهر اصفهان». جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال هجدهم، شماره پنجاهم، صص 235-257.
- عریضی، فروغ السادات؛ محمدی، اصغر؛ ساسان، گلنساء (1391). «رابطه ویژگی‌های اجتماعی و فردی زنان بر احساس امنیت آنان در اماکن عمومی شهر بندرعباس». فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره چهارم، صص 91-109.
- علی‌خواه، فردین؛ نجیبی ربیعی، مریم (1386). «زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری». رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره بیست و دوم، صص 109-131.
- عمید، حسن (1345). «فرهنگ عمید». (جلد اول)، چاپ دوم، تهران: انتشارات جاویدان علمی.
- کارگر، بهمن (1383). «امنیت شهری و ارزیابی کارایی خدمات انتظامی و امنیتی در نظام مدیریت شهری». تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- کلانتری، محسن؛ زادولی خواجه، شاهرخ (1393). «رتبه‌بندی نواحی شهری بر اساس عوامل مؤثر در افزایش جرم (مورد مطالعه: نواحی منطقه 6 تهران)». فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره ششم، صص 79-101.
- کرمی، مرتضی؛ فرحبخش، کیومرث (1394). «بررسی مؤلفه‌های اساسی مؤثر بر افزایش امنیت اجتماعی از دیدگاه نخبگان حوزه امنیت». پژوهش‌های حفاظتی - امنیتی دانشگاه جامع حسین(ع)، سال چهارم، شماره سیزدهم، صص 49-67.
- محمدی ده‌چشمه، مصطفی؛ علیزاده، هادی (1396). «ارزیابی مؤلفه‌های امنیت شهری بر پایه رویکرد ساختارگرا (مورد مطالعه: شهر ارومیه)». سپهر، سال چهل و هشتم، شماره چهارم، صص 617-629.



- مشکینی، ابوالفضل؛ خلیجی، محمد علی (1395). «ارزیابی وضعیت مسکن در محله‌های شهر بناب با استفاده از تحلیل خوشه‌ای». پژوهش‌های جغرافیای انسانی، سال بیست و ششم، شماره یکصد و چهارم، صص 145-158.
- معین، محمد (1360). «فرهنگ معین». تهران: انتشارات امیرکبیر.
- مؤیدی، محمد؛ علی‌نژاد، منوچهر؛ نوایی، حسین (1392). «بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (مورد مطالعه: محله اوین تهران)». فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال دوم، شماره سی و پنجم، صص 159-191.
- نویدنیا، منیژه (1389). «اولویت‌بندی امنیتی شهروندان در مناطق مختلف شهر تهران». نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره دوم، صص 87-99.
- وفادار، حسین؛ رئیسی وانانی، رضا (1390). «امنیت انتظامی و سند چشم‌انداز 1404». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال چهارم، شماره دوم، صص 105-124.
- هزارجریبی، جعفر (1390). «احساس امنیت اجتماعی از منظر توسعه گردشگری». جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال بیست و دوم، شماره چهل و دوم، صص 121-143.
- Bill, Hillier and Ozlem Sahbaz, (2010). High Resolution Analysis of Crime Patterns in Urban Street Networks: an initial statistical sketch from an ongoing study of a London borough, University College London, UK.
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B. (2005). At risk: natural hazards, people's vulnerability and disasters. Routledge.
- Brownlow, Alec. (2004). A Geography of Mens Fear, Departement of Geographyand Urban Studies, Temple University, Philadelphia A review, www.elsevier.com.
- Buzan Barry. (2002). people, states , and fear the national security problem in
- Cinar; Eylem Akman. Cubukcu; Ebru, (2012). The Influence of Micro Scale Environmental Characteristics on Crime and Fear, Social and Behavioral Sciences, procedia, pp 83-88.
- Day, K. Stump, C. & Carreon, D. (2003). "Confrontation and Loss of Control: Masculinity and Men's Fear in Public Space", Journal of Environmental Psychology, 558: 311-322.
- Foster, S. Knuiman, M. Villanueva, K. Wood, L. Christian, H. Giles-Corti, B. (2014) "Does Walkable Neighbourhood Design Influence the Association between Objective Crime and Walking?", International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 11:100.
- Gert, V.B. (2005). "Fearofcrime: feeling (UN) safeand (in) secureinther is ksociety". Availablefrom:[http://mineco.fgov.be/informations/statistics/studies/ac084\\_en](http://mineco.fgov.be/informations/statistics/studies/ac084_en).

- International relations (UK . wheatsheaf books)
- Sherman, B. (1988). Cities fit to live in: Themes of variations A to Z. United Kingdom: Channel Four, Lincoln.
- Tiesdell, S. (1998). Fear and gender in public space, city center management and safer city centers: Approaches in Coventry and Nottingham. Unpublished Ph. D thesis of university Nottingham, institute of urban planning, school of built environment, Pergamon, UK.
- Zhong, Haidong, Jie Yin, Jianping Wu, Shenjun Yao, Zhanhong Wang, Zhenhua Lv, Bailang Yu, (February 2011). Spatial Analysis for Crime Pattern of Metropolis in Transition Using Police Records and GIS: a Case Study of Shanghai, China, International Journal of Digital Content Technology and its Applications. Volume 5, Number 2.
- Zukin, S. (1995). The culture of cities. New York: Blackwell Publishers.

*Archive of SID*